

for adfærd kontraheres i skildringer af den umenneskelige adfærd hos undertrykkerne, personalet. Her er intet grinagtigt eller aparte eller grotesk. Her er kun effektiv beregning, kold afstand og effektiv vold. Filmen er en rystende zigzag mellem individ og system, mellem menneske og magtpolitik, mellem ords egentlige betydning og deres faktiske anvendelse, og dens 'befriende' slutning, hvor Chief Bromden vender tilbage til de åbne vidder (som filmen indledningsvis lader os se, før vi går indenfor i samfundet), er ikke befriende. Vel har den stumme fået mæle, og vel lykkes det ham at bakse marmorfontænen ud gennem vinduet, så han kan flygte og dermed realisere noget af det, McMurphy ikke formåede, men alligevel sidder i hvert fald jeg tilbage med fornemmelsen af

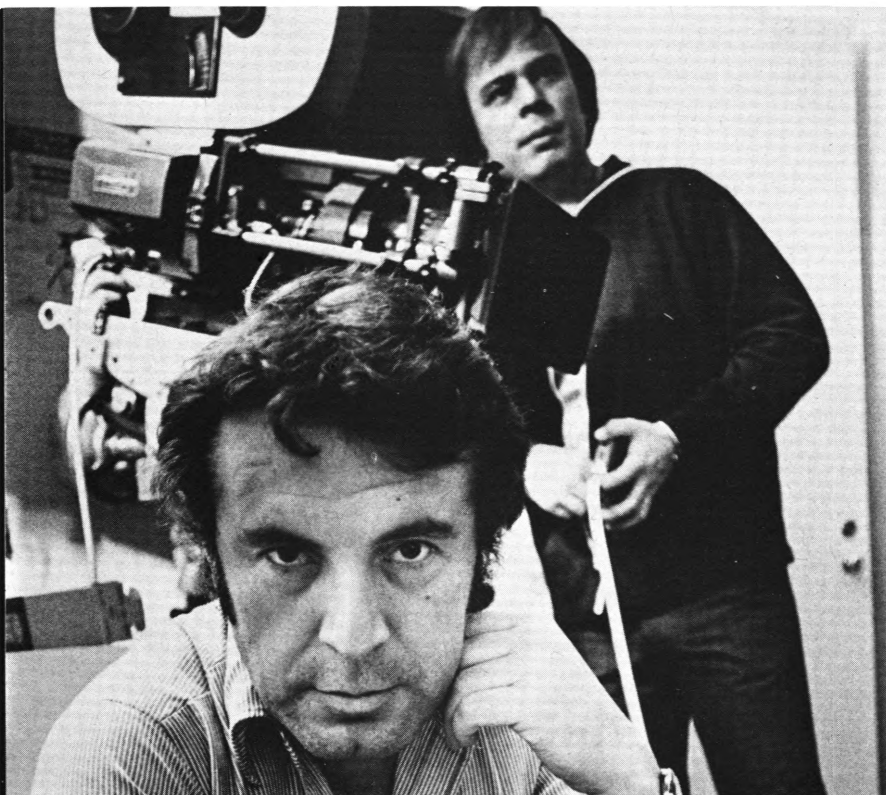
at have overværet en eventyrslutning lidt i stil med »A Fine Madness«. Forman vil så gerne tro det bedste, selv om han aner det værste. Men Chief Bromden løber stærkt og smukt i landskabet og minder mig om min barndoms James Fenimore Cooper.

Det må blive en af 1976's helt store film.

PS. På den tekniske side lykkes det på en eller anden måde at koordinere fotograftrioen Haskell Wexler, Bill Butler og William Fraker. »Everybody wants to get into the act!« som Jimmy Durante altid sagde. Endvidere bør man fremhæve Jack Nitzsches musik, der bl. a. arbejder spændende kontrapunktisk. ■

Møde med Milos Forman

Jens Bruun Christensen

Jer er naturligvis godt klar over, at der er flere niveauer, på hvilke man kan forklare min seneste film »One Flew Over the Cuckoo's Nest«. Det er klart, at sindssygehospitalet kan opfattes som et billede på et hvilket som helst samfund, der søger at undertrykke det individuelle forsøg på at bryde den givne orden og på at udfordre dem, der har magten. Men det har nu aldrig været filmens primære mål at opstille en metafor for vort samfund. Først og fremmest har jeg villet fortælle en historie om et menneske, der bliver anbragt på et sindssygehospital, og om livet på dette hospital.

Det har heller ikke været mit mål at kritisere sindssygehospitaler som sådan. Det synes jeg ikke, at de fortjener. I USA er der i de sidste tyve år foregået en proces, og det er en meget smertelig proces, der går ud på at menneskeliggøre de mentale institutioner, og det er en proces, der stadig er i gang. Så hvis man finder en vis skepsis i filmen vis-à-vis måden at behandle sindssyge på – og en sådan skepsis er da til stede – ja, så må man være klar over, at det på ingen måde var hovedårsagen til, at jeg lavede denne film.

Jeg er ikke dommer. Jeg ønsker hverken at angribe eller at anklage. Dertil er jeg simpelthen ikke i besiddelse af viden nok på dette specifikt medicinske område. Men jeg kan godt sætte spørgsmålstejn ved visse ting. Det er da helt sikkert, at elektrochokterapi ikke er nogen særlig human måde at hjælpe syge på. Imidlertid er der blot det, at når man taler med selv meget progressive læger på området, ja så siger de, at elektrochokterapi er den eneste måde, hvorpå man kan få visse patienter ud af en dyb depression. Men hvad jeg kan angribe, det er, hvis man bruger denne form for terapi som en afstraffelse, hvad der jo sker i filmen. Så er der tale om et helt andet problem, og så har selv én med mit ringe kendskab til tingene ret til at udtale sig.

Mens vi skrev en del af manuskriptet, opholdt vi os, jeg og manuskriptforfatteren Lawrence Hauben, fire uger på et sindssygehospital i Oregon, vi boede praktisk taget på selve hospitalet. Men det var ikke for at studere sindssygdomme ud fra en medicinsk synsvinkel. Det var først og fremmest for at notere os de syges opførsel, for at fornemme deres virkelighed. Jeg prøvede ikke selv på

at gøre mig til nervelæge. Faktisk ville jeg helst ikke vide alt for meget om sindssygdomme anskuet lægeligt.

Filmens autoritære sygeplejerske er unægtelig en noget speciel person, men hun er på ingen måde usandsynlig. I Ken Kesey's bog, der danner grundlag for filmen, er hun langt mere ondskabsfuld, ja hun er næsten som en karikatur, virkelig et uhyre. Jeg har forhørt mig hos flere læger og psykiatere, som kendte bogen, om der virkelig findes sådanne sygeplejersker, og næsten overalt har jeg fået det svar, at der på ethvert hospital i det mindste er én af slagsen.

Vi foretog en væsentlig ændring, da vi gik fra Ken Kesey's bog til filmen. Vi besluttede først, at Kesey selv skulle skrive manuskriptet, men udfaldet blev ikke så godt. Hvad han gjorde var faktisk at skrive bogen én gang til blot mere omfattende og med personerne endnu mere karikaturagtige. Så fik vi fat på Lawrence Hauben, og han ændrede bogens synsvinkel. I bogen er alt set gennem indianerens øjne. Der er praktisk taget tale om en monolog, alt beskrives, som fandt det sted inden i indianerens hoved. Det er hans syner og fantasier, vi ser. Vi har droppet denne synsvinkel og har taget historien ud af indianerens hoved for at anskue det hele objektivt. Indianeren er også en meget vigtig person i filmen, men han er dog til syvende og sidst en patient som de andre.

Der er kun to scener, der er improviserede i filmen. Det er de to interviewscener med Jack Nicholson og lægen. Det var meget heldigt for mig, at jeg fik fat på Doktor Brooks, som var leder af det hospital, vi arbejdede i, og som i rollen som Dr. Spivey faktisk spiller sig selv. Han følte sig naturligvis hjemme, mens han interviewede Jack, der for ham blot var en ny patient. Han udførte blot sit daglige job, og Jack var så strålende i den pågældende situation, at han slet og ret blev en ny patient.

Min erfaring med Jack Nicholson har været formidabel. På intet tidspunkt under optagelserne har man kunnet skelne superstjernen Nicholson fra de andre skuespillere. Han er en skuespiller, som er meget omhyggeligt forberedt hver dag, han er meget koncentreret, og han havde et meget fint forhold til hele filmholdet. Han har faktisk været meget vigtig for filmens tilblivelse. Optagelserne var af og til ganske vanskelige, fordi vi var lukket inde i dette sindssygehospital i hele 11 uger med 18 skuespillere i gang hver dag. Det var meget trættende, men Jack var intet mindre end fantastisk.

Det er min opfattelse, at det at lave film er nøjagtig det samme i USA og i Tjekkoslavakiet. Bortset fra sprogsværlighederne, der naturligvis udgør et problem, kan jeg ikke se nogle fundamentale hindringer for mig, hvad angår det at arbejde i USA. Det er da også fortsat min agt at arbejde her. Det er sandsynligvis vanskeligere at få den fornødne tid til at lave en film i et vestligt land, end det er i Tjekkoslavakiet, men jeg har altid været ret hurtig med optagelserne, og på de to film jeg indtil nu har lavet i USA har jeg på intet tidspunkt følt mig under et pres, som jeg ikke kunne klare. Den væsentligste forskel på de to systemer er, at man i Tjekkoslavakiet, hvor man har en industrialiseret filmindustri, kun har ét filmstudie at henvende sig til. Hvis dette studie afviser én, går ens projekt i vasken. I USA har man flere muligheder. Manuskriptet til min første amerikanske film, »Taking Off«, blev således afvist af Paramount, men blev så accepteret af Universal. Så man har altså det håb, at man før eller siden vil blive accepteret. På den anden side har dette system også en mørk side, idet man kan ende med blot at vente og vente. ■

